

Till
Socialtjänstnämnden

Anmälan – Omvårdnadsassistentens kompetens.

1. bilaga

Förslag till beslut

1. Socialtjänstnämnden godkänner föreliggande anmälan.

Dag Helin

Vera Josefsson

Sammanfattning

Regeringen uppdrog år 2002 åt berörda myndigheter att överväga vad staten bör göra för att underlätta kompetensförsörjningen inom kommunernas vård och omsorg om äldre och funktionshindrade personer. Den största utmaningen för den framtida kompetensförsörjningen bedöms vara bristande tillgång till yrkeskompetenta omvårdnadsassistenter. Socialstyrelsen fick i uppdrag att, inom ramen för en s.k. kunskapsöversikt, precisera de grundläggande kompetenskraven för omvårdnadspersonal. Rapporten har sänts till staden på remiss. På grund av kort svarstid efterfrågas ett s.k. kontorsyttrande av förvaltningen.

Förvaltningen anser att begreppet ”omvårdnadsassistent” är för otydligt och att kompetensbeskrivningen är alltför komplex och bred. Beskrivningen skulle tjäna på en komplettering med yrkesspecifika beskrivningar. Vissa resonemang om de s.k. kvalitetsrelaterade förmågorna förtjänar också att fördjupas och få en mer central plats i rapportens disposition.

Ärendets beredning

Tjänsteutlåtandet har utarbetas inom staben för utredning och projekt. Ärendet har behandlats av socialtjänstnämndens handikappråd den 12 december 2005.

Bakgrund

Socialstyrelsen klassificerar sin utgivning i olika dokumenttyper. Rapporten om Omvårdnadsassistentens kompetens är en s.k. *kunskapsöversikt*. Detta innebär att rapporten baseras på vetenskap och/eller beprövad erfarenhet och har som syfte att ge stöd för bl.a. en kunskapsbaserad vård och behandling och metodutveckling.

Ett genomgående begrepp i rapporten är ”omvårdnadsassistent”. Med omvårdnadsassistent avses en samlingsbeteckning för undersköterskor, vårdbiträden, skötare, vårdare, personliga assistenter, boendestödjare, hemvårdare och personal med andra liknande benämningar. Dock inkluderas inte personal som är legitimerade och inte heller annan personal som t.ex. vaktmästare och administrativ persona.

Socialstyrelsen har remitterat rapporten ”omvårdnadsassistentens kompetens” till Stockholms stad för yttrande. Socialtjänstförvaltningen har ombetts att ge ett kon-torsyttrande till Stadsledningskontoret, vilka skriver fram stadens remissvar.

Rapporten kan läsas i sin helhet på:

<http://www.socialstyrelsen.se/Publicerat/2005/8912/2005-110-8.htm>.

Bakgrund till rapporten:

Regeringen uppdrog år 2002 åt berörda myndigheter att överväga vad staten bör göra för att underlätta kompetensförsörjningen inom kommunernas vård och omsorg om äldre och funktionshindrade personer. Den största utmaningen för den framtida kompetensförsörjningen bedöms vara bristande tillgång till yrkeskompetenta omvårdnadsassistenter. Tillgången till omvårdnadsassistenter i arbetskraften förväntas minska kraftigt med nuvarande utbildningsdimensionering, samtidigt som efterfrågan beräknas öka. Orsakerna till den förväntat bristande tillgången är stora pensionsavgångar och att alltför få väljer att skaffa sig yrkesförberedande omvårdnadsutbildning. Ökad efterfrågan förväntas på lång sikt som en följd av demografiska förändringar.

I rapporten ”Investera nu!”, som överlämnades till regeringen i juni månad 2004, lämnades förslag till en långsiktig handlingsplan. En åtgärd som prioriterades av Socialstyrelsen var att precisera de grundläggande kompetenskraven för omvårdnadspersonal i en kompetensbeskrivning. Detta arbete skulle bedrivas i samarbete med Valideringsdelegationen, Statens Skolverk, Skolutvecklingsmyndigheten samt Kommunalarbetareförbundet och berörda arbetsgivarorganisationer. Det är detta arbete som redovisas i den remitterade rapporten ”Omvårdnadsassistentens kompetens”.

Socialstyrelsens slutsatser:

Socialstyrelsen konstaterar i sin rapport att god kvalitet inom socialtjänsten och hälso- och sjukvård är lagfäst. Vidare att kunskapsutvecklingen varit intensiv de senaste decennierna inom kunskapsområden vilket får betydelse för hur verksamhet bedrivs. Socialstyrelsen skriver att praktikrelevant kunskap tillkommer ständigt och att utvecklingen förväntas bli fortsatt intensiv. Därför är det angeläget, står det i rapporten, att denna nya kunskap får utgöra en grund för det yrkesmässiga handlandet. En annan viktig faktor är personalens förhållningssätt till brukaren. I rapporten slås fast att det krävs en gedigen yrkeskompetens hos all personal och att omvårdnadsassistenternas kompetens är en kvalitetsfråga inom socialtjänsten och i inom hälso- och sjukvården.

I rapporten listas de förmågor som omvårdnadsassistenter bör ha för att uppnå grundläggande yrkeskompetens. Förmågorna delas in i två huvudkategorier kvalitetsrelaterade och uppgiftsrelaterade förmågor.

Kvalitetsrelaterade förmågor innehåller förmågor som har stor betydelse för omvårdnadsassistentens förutsättningar att utföra förekommande arbetsuppgifter med god kvalitet.

Uppgiftsrelaterade förmågor beskrivs i relation till de vanligast förekommande arbetsuppgifterna för omvårdnadsassistenter.

De olika förmågorna är som följer:

Kvalitetsrelaterade förmågor

Yrkesrelaterade förmågor.

I rapporten framgår att omvårdnadsassistenten bör ha förmåga att:

- handla självständigt inom ramen för sin yrkeskompetens
- lyssna på och vara lyhörd för brukares uppfattningar
- motivera och stödja brukare
- respektera och bekräfta brukare som individer, samt beakta deras livssituation och livserfarenheter i sitt arbete
- avväga brukarens intressen mot det yrkesmässigt föreskrivna
- handla ansvarsfullt och med gott omdöme
- förstå, reflektera kring och hantera egna känslor och beteendemönster
- förstå och använda icke verbal kommunikation
- hantera andras och egen sorg, rädsla och beroende
- förstå och beakta religiös, etnisk och kulturell mångfald i arbetet
- uppmärksamma och agera om kollegor beter sig oansvarigt eller oetiskt
- hantera situationer där våld, hot om våld eller risk för skada föreligger.

Attityder och ideologier

I rapporten framgår att omvårdnadsassistenten bör ha förmåga att:

- uppmärksamma och ta hänsyn till attityders, normers och ideologiers betydelse i vård- och omsorgsarbete. Detta gäller:
- personliga attityder hos brukare, närstående och vänner
- egna attityder och andra yrkesutövares attityder
- samhälleliga attityder
- sociala normer, konventioner och ideologier.

Samarbete

I rapporten framgår att omvårdnadsassistenten bör ha förmåga att:

- se sitt eget arbete i relation till annat personligt stöd och samarbeta med brukare, närstående och andra samarbetspartners i vård- och omsorgsprocesser och samhället i övrigt
- arbeta i grupp
- konstruktivt delta i hantering av kris- och konfliktsituationer.

Planera och utveckla arbetet

I rapporten framgår att omvårdnadsassistenten bör ha förmåga att:

- identifiera och bidra till lösning av problem i det dagliga arbetet
- analysera frågeställningar och argumentera för olika hållningar
- planera, prioritera samt målinriktat genomföra och följa upp sitt arbete
- rapportera och dokumentera
- delta i kvalitetsutvecklingsarbete
- bidra till utveckling av arbetets innehåll och metod
- följa utvecklingen inom yrkesområdet och delta i kompetensutveckling
- medverka i vägledning och introduktion av elever och nya medarbetare.

Tekniker och produkter

I rapporten framgår att omvårdnadsassistenten bör ha förmåga att, med stöd av och i samverkan med andra yrkesgrupper, i sitt arbete använda (hantera) rätt produkter och tekniker, samt att arbeta på ett ergonomiskt riktigt sätt. Det gäller:

- mat, dryck och läkemedel
- kläder, textil, kemiska substanser, möbler och hjälpmedel
- transportmedel och hjälpmedel för förflyttning
- informationsteknologi och andra hjälpmedel för kommunikation
- produkter och teknik för utbildning, sysselsättning samt kultur, rekreation
- och sport
- översiktligt ifråga om design, byggnadsprodukter för allmänt och privat bruk, såsom formgiven miljö och handikappanpassning.

Miljöns betydelse

I rapporten framgår att omvårdnadsassistenten bör ha förmåga att beakta naturmiljöns och mänskligt skapade miljöförändringars betydelse i vård- och omsorgsarbetet. Det gäller:

- ljus-, ljud-, färg- och luftmiljö

- tidsrelaterade förändringar såsom dygnsrytm (t.ex. vila/anspanning, måltidsordning, vardag/helgdag, bemarkelsedagar).

System och policies

I rapporten framgår att omvårdnadsassistenten bör ha förmåga att i målinriktat handlande (metoder) omsätta policies, lagstiftarens intentioner - inom de system – organisation och styrmedel – som finns för:

- sociala stödinsatser,
- hälso- och sjukvård,
- utbildning och yrkesförberedelse,
- arbete och sysselsättning samt
- skydd och säkerhet.

Rapporten konstaterar att en förutsättning för att de ovan beskrivna *kvalitetsrelaterade förmågorna* skall kunna komma till uttryck är att omvårdnadsassistenten har förmåga att förstå, tala, läsa och skriva svenska språket.

Uppgiftsrelaterade förmågor

Stöd i personlig vård

I rapporten framgår att omvårdnadsassistenten bör ha förmåga att stödja brukarens egen förmåga att själv genomföra nedanstående uppgifter och att vid behov kompensera brukaren då denne själv saknar kapacitet att genomföra aktiviteter som att:

- klä sig
- tvätta sig
- utföra kroppsvård, (inkl. mun- och tandvård)
- sköta toalettbehov
- äta och dricka
- förflytta sig
- sköta sin egen hälsa.

Stöd i hemliv

I rapporten framgår att omvårdnadsassistenten bör ha förmåga att stödja brukarens egen förmåga att själv genomföra nedanstående uppgifter och att vid behov med egna insatser kompensera begränsningar av brukarens förmåga att:

- anskaffa varor och tjänster
- bereda måltider och särskilt beakta de specifika behov som följer av brukarens
- sjukdom eller skada
- utföra hushållsarbete och ta hand om hemmets föremål
- sköta sin egen ekonomi.

Stödja brukarnas hälsa och funktionsförmåga - Omvårdnadsassistenten bör ha förmåga att observera förändring av brukarens hälso- och funktionstillstånd och till-

sammans med brukaren och andra yrkesgrupper bedöma brukarens behov och genomföra lämpliga åtgärder. Dessa kan vara förebyggande, behandlande, habiliterande eller rehabiliterande och omfattar:

- psykiska funktioner, t.ex. orientering, sömn, minne, språk och tankefunktioner –
- fysiska funktioner, t.ex. sinnesfunktioner och smärta, röst- och talfunktioner, hjärt-kärlfunktioner, andnings-, matsmältnings-, ämnesomsättnings- och rörelserelaterade funktioner.

Stödja brukares relationer

I rapporten framgår att omvårdnadsassistenten bör ha förmåga att med stöd av eller tillsammans med andra yrkesgrupper stödja brukare i deras relationer inom viktiga livsområden. Detta gäller:

- informella relationer, t.ex. familj, vänner, okända
- formella relationer, t.ex. i brukarnas utbildning, arbete och sysselsättning.

Stödja brukares delaktighet

I rapporten framgår att omvårdnadsassistenten bör ha förmåga att stödja brukarnas deltagande i socialt och medborgerligt liv, samt beakta de mänskliga rättigheterna. Detta gäller brukarnas deltagande i:

- samhällsgemenskapen
- rekreation och fritidsaktiviteter
- religiösa och andliga aktiviteter.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningens uppfattning är att meningen och syftet med samlingsbeteckningen ”omvårdnadsassistent” är oklart. Det är svårt att förstå varför så vitt skilda yrkesroller sammanfattas under en gemensam beteckning.

Begreppet ”omvårdnadsassistent” är, enligt rapporten, en samlingsbeteckning för ett antal olika yrken, t ex undersköterskor, vårdbiträden, skötare, vårdare, personliga assistenter, boendestödjare, hemvårdare m.m. Förslaget till kompetensbeskrivning blir därför mycket komplext och brett. Därmed förbises flera yrkesspecifika förutsättningar, förmågor och spetskompetenser. Den övergripande och breda kompetens som rapporten redogör för måste därför kompletteras med yrkesspecifika beskrivningar.

En sådan utökad kompetensbeskrivning skulle vara användbar för en kommun när t ex grundutbildningar och nyrekryteringar planeras.

I rapporten återfinns kompetensbeskrivningen uppdelad i två huvudkategorier; kvalitetsrelaterad och uppgiftsrelaterade förmågor, vilket är tydliggörande. De egenskaper som beskrivs i den kvalitetsrelaterade delen, som t.ex. förmågan till hänsynstagande, att lyssna och vara tillgänglig, är som vi alla vet egenskaper som för en människa inte är statiska. Stress, dåligt ledarskap och illa fungerande organisa-

tioner kan göra den mest lyhörde och hänsynstagande arbetstagare till något av dess motsats. Kanske borde Socialstyrelsen i de textpartier som problematiserar kring kvalitetsrelaterade förmågor mer beröra de förhållanden som främjar att enskilda arbetstagare uppnår – och bibehåller – vissa kvalitetsrelaterade förmågor? Förmågan till hänsynstagande förutsätter t.ex. – inte minst i en stressad vardagssituation - ofta integritet och mod. Den förutsätter även en blick för ”vem man är och varför man är där man är” dvs. att kunna se sig själv i ett organisatoriskt perspektiv (med brukaren i centrum). I bilaga två konstateras visserligen att kvalitetsrelaterade förmågor delvis är situationsbundna men förvaltningen anser att resonemanget förtjänar att fördjupas och att lyftas in i huvudtexten. En fördjupning som sannolikt skulle öka rapportens angelägenhetsgrad och bidra till en ökad användning av de slutsatser som presenteras.

SLUT

.

Bilaga
Sammanfattning av ”Omvårdnadsassistentens kompetens”.